JAN BLOKKER JR., *ALS DE WERELD VERGAAT, GA IK NAAR NEDERLAND. DE VADERLANDSE GESCHIEDENIS IN 40 UITSPRAKEN EN MEER*

(BERT BAKKER: AMSTERDAM 2007) 186 BLZ., GEBONDEN, PRIJS € 15,00.

Veel Europeanen oordelen negatief over Nederland blijkt uit de door Jan Blokker jr. geselecteerde uitspraken. Eeuwenlang vroegen buitenlanders zich verbaasd af hoe mensen kunnen leven in een moerassig gebied, een eeuwig grijze, mistige omgeving en met de constante dreiging van watermassa's. De Nederlandse mentaliteit moet wel beïnvloed zijn door zo'n troosteloze omgeving: Hollanders zijn traag, bedachtzaam, burgerlijk, oppassend, middelmatig, achterdochtig, eenvoudig. Vul maar aan!
Het is opvallend dat Nederlanders deze negatieve beoordeling lijken te bevestigen. Veel Nederlanders schamen zich voor hun geboorteland of voelen zich er niet thuis. Bij sommige Nederlanders vind je compensatie voor het gebrek aan nationale verbondenheid; zij stralen een morele superioriteit uit en zien Nederland als een 'gidsland'. Nederland als het grote voorbeeld in de wereld; de Nederlanders vertellen de wereld wel even hoe het moet!
Alles is relatief en dat geldt ook voor opvattingen over het 'normgedrag' van burgers. Binnen enkele decennia kunnen ideeën omslaan. Idealen en deugden uit het begin van de twintigste eeuw als gematigdheid en burgerlijkheid, worden in deze tijd als oersaai ervaren. Voor zijn wrede optreden in Nederlands-Indië zou generaal J. B. van Heutz tegenwoordig voor het gerecht gesleept worden; in zijn tijd kreeg hij de hoogst mogelijke militaire onderscheiding en werd hij als een nationale held vereerd.
Als de wereld vergaat, ga ik naar Nederland is de geruststellende titel die Blokker jr. koos voor een persoonlijke benadering van de vaderlandse geschiedenis. Het boek begint met een uitspraak van de Romein Plinius Maior (23-79 n.Chr.) en eindigt met de vaak bespotte oproep van Jan Peter Balkenende tijdens de algemene beschouwingen in 2006: 'Laten we blij zijn!' De ondertitel verklaart Blokkers werkwijze: als uitgangspunt neemt hij een opvatting of oordeel over Nederland, vervolgens wordt de uitspraak in de historische context geplaatst aan de hand van een verhaal of anekdote. Ten slotte wordt beoordeeld of de uitspraak typerend is voor Nederland (of Nederlanders). De keuze van de verhalen is niet bijzonder verrassend: de moord op Willem van Oranje, de Nacht van Schmelzer, de aanslag op Pim Fortuyn. Gelukkig krijgen de Amsterdamse wethouder van volkshuisvesting Jan Schaefer en de *Tegenpartij* van Jacobse en Van Es ook een plaats in dit overzicht.
Jan Blokker jr. is ooit docent geschiedenis geweest en ongetwijfeld was hij een begenadigd verteller. Dit boek is een pleidooi voor het *vertellen* van de geschiedenis. Het bevat aardige verhalen over historische gebeurtenissen en personen, en is op een vlotte, luchtige toon geschreven: Vitellius wordt getypeerd als een would-be keizer en het rijk van Filips II werd gekenmerkt door *imperial overstretch*. Zeer geschikt voor beginnende docenten!

Anny Hartgerink

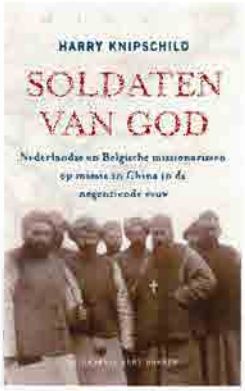
HARRY KNIPSCHILD, *SOLDATEN VAN GOD. NEDERLANDSE EN BELGISCHE MISSIONARISSEN OP MISSIE IN CHINA IN DE NEGENTIENDE EEUW*

(BERT BAKKER: AMSTERDAM 2007), 352 BLZ., PRIJS € 25,-

De levensgeschiedenis van bisschop Ferdinand Hamer (1840-1900) vormde het hoofdthema van de dissertatie van Harry Knipschild, waarvan deze Leidse universiteitsdocent nu een gepopulariseerde versie publiceert. Hamer was een Nijmeegse volksjongen die zich in 1864 als jong priester meldde bij de nieuwe Belgische missieorde van Scheut. Aangestoken door de imperiale dromen van de kroonprins, de latere koning Leopold II, en in het voetspoor van koloniserende mogendheden als Frankrijk, togen de missionarissen naar China om daar het katholieke geloof te verkondigen onder de als achterlijk gekenschetste Chinezen. Er ging de droeve mare over Chinese kinderen die door hun arme ouders te vondeling werden gelegd. Het vrijkopen, dopen en katholiek opvoeden van Chinese kindjes leek een legitiem doel, waarvoor velen in

Europa hun beurzen trokken; de propagandaorganisatie van de Heilige Kindsheid kende vertakkingen in diverse landen.
Als ware ontdekkingsreizigers maakten de paters, gesterkt door de pauselijke zegen, de lange zeereis naar China en togen diep het binnenland in. Hun wachtte in veel gevallen een bar en eenzaam bestaan, maar de 'soldaten van God' (niet alleen Scheutisten) slaagden erin kleine missieposten in Noord-China en Mongolië op te zetten, met schooltjes en hospitaaltjes die vooral de allerarmsten trokken. 'Wij hebben te lijden van de onverschilligheid van het Chinese volk. Wat is het triest zoveel zieltjes verloren te zien gaan,' schreef Hamer in 1888. Hij moest het hoofd bieden aan bedreigingen van roversbenden en hoefde van de Chinese overheid geen hulp te verwachten. Toen in het jaar 1900 de Bokseropstand losbarstte, stierf Hamer met honderden missionarissen een gruwelijke marteldood in een xenofobische geweldsorgie. Op missieposten speelden zich wildwesttaferelen af, met priesters die op het dak van de kerk met geladen geweren de stormloop van de Boksers afwachtten, om dan soms toch samen met de parochianen het onderspit te delven.
Knipschild heeft de archieven van Scheut dankbaar uitgeplozen. Hij zoemt vooral in op de lotgevallen van de Scheutisten en op de interne verhoudingen binnen de congregatie en tussen de verschillende missieordes. Hij gebruikt vaak lange citaten en parafrases uit de correspondentie van de zielenherders. De lezer kan zich zo laten meeslepen door hun zorgen en wederwaardigheden. De spanningen in het zieltogende Qing-rijk dat zwalkte tussen vernieuwing en vasthouden aan confuciaanse tradities, vormen helaas slechts een schetsmatig decor. Het boek is vooral geslaagd als kroniek van de merkwaardige missie-ijver die een eeuw geleden kenmerkend was voor het rijke roomse leven.

Jan van Oudheusden

ANTHONY EVERITT, *AUGUSTUS. DE EERSTE KEIZER*
(AMBO/MANTEAU: AMSTERDAM 2007), 472 BLZ., € 29,95.

Wat is een keizer? Voor kinderen is het antwoord duidelijk; in sprookjes zijn dat de mannen die machtiger zijn dan simpele koningen. Aan studenten geschiedenis moet je uitleggen dat alleen keizer mogen heten de monarchen die hun status kunnen terugvoeren op die van Gaius Iulius *Caesar* Octavianus Augustus. Die achterneef en postuum geadopteerde zoon van Gaius Iulius *Caesar* maakte het agnomen (nevennaam) Caesar tot titel. De naam werd uitgesproken als kaisar. Vandaar dat wij sinds de Bataven van 'keizer' spreken. Andere talen namen de latere uitspraak van de c als ts over. Daarom hadden de Russen tot 1917 een tsaar. En nu hebben ze er weer een. Poetin is immers in Rusland bezig een autocratie in te voeren met behoud van een democratisch-republikeinse façade.
Dat deed Augustus ook om zijn militaire dictatuur verteerbaar te maken. Het breed opgezette boek van Everitt laat zien hoe meedogenloos de jongeman Gaius Octavius eerst alle rivalen uitschakelde en vervolgens poseerde als de vriendelijke baas. Terecht vermijdt Everitt uitdrukkelijk het begrip keizer omdat dit pas door Augustus vorm kreeg. Vreemd is daarom wel de Nederlandse ondertitel 'De eerste keizer' – de Engelse oereditie heeft het veel juistere' First Emperor'. Het is overigens een van de weinige foutjes. De vertaling van Rob Hartmans laat Iulius Caesar *Rubico* en niet de Engelse *Rubicon* oversteken. 'constitution' wordt nu eens niet weergegeven met het anachronisme grondwet, maar simpel met 'constitutie' – 'bestel' of 'politiek systeem' zou nog beter zijn. De foutjes in het Latijn blijven overigens binnen de perken. Citaten worden gelukkig gegeven uit de inmiddels rijke voorraad goede Nederlandse vertalingen.
Zo is ook in de vertaling Everitts *Augustus* een betrouwbaar en een zeer leesbaar boek. Inhoudelijk bewaart het een goed evenwicht tussen laken en loven: Augustus' bruutheden en zijn zwaktes worden niet verhuld, maar anderzijds heeft Everitt oog voor de onmiskenbare kwaliteiten van de stichter van het keizerschap. Voor de deskundige lezer zijn de talrijke uitweidingen, bijvoorbeeld over de Romeinse kleding en dagindeling, wat te veel van het goede, maar de niet zeer ingevoerde geschiedenisdocent en zijn (bovenbouw)leerlingen kunnen alleen maar voordeel van Everitts schoolmeesterschap hebben.

Anton J. L. van Hooff

